

Satu Mikkonen-Hirvonen & Marja Pälikkö

Kaisa Elisabet Lehtonen 1966–2017

*Kaisa kotipihalla Kaarinassa elokuussa 2016.
(Kuva: J. Keskisarja)*

Kaisa Lehtonen syntyi Turussa 24.9.1966. Hän kävi pitkän ja sitkeän taistelun vakavaa sairautta vastaan ja nukkui pois Turussa 4.2.2017.

Kaisa kirjoitti ylioppilaaksi Turun Puolalanmäen lukioista 1985. Hänen työskentelynsä arkeologian parissa alkoi jo ylioppilaskeskenä kaivajana Piikkiön Huttalanmäen kaivauksilla. Samana vuonna Kaisa aloitti arkeologian opinnot Turun yliopistossa. Opiskeluaikanaan hän osallistui kenttätöihin mm. Kaarinan Hukkiossa.

Opiskeluvuosina Kaisan elämää rytmitti myös urheilu-ura korkeushyppäjänä. Hänen saavutuksistaan voidaan mainita mm. naisten korkeushypyn Suomen mestaruus vuonna 1994 sekä useat maajoukkue-edustukset. Kaisan henkilökohtainen ennätys 187 cm vuodelta 1993 on edelleen Suomen kaikkien aikojen 11. paras tulos. Kaisa iloitsi ponnisteluistaan ja saavutuksistaan ja muisteli mielellään urheiluajiaan vielä aktiiviuransa jälkeenkin. Liikuntaa hän harrasti innokkaasti mitä moninaisimissa muodoissa koko elämänsä ajan.

Kaisa valmistui filosofian maisteriksi 1996 Turun yliopistosta pääaineenaan suomalainen ja vertaileva arkeologia. Hänen pro gradu -työnsä käsitteli Aurajokilaakson rautakautisen asutuksen rakennetta ja suhdetta historiallisen ajan asutukseen. Aurajokilaakso ja muukin Varsinais-Suomi oli Kaisalle erityisen läheinen työ- ja tutkimuskenttä hänen koko uransa ajan.

Vuonna 1998 Kaisa inventoi Kaarinan kunnan muinaisjäännöksiä. Inventointiprojekti jatkui seuraavina vuosina Aurajokilaakson valtakunnallisesti arvokkaissa maisemissa. Työn tuloksia on esitelty artikkelissa *Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys – arkeologinen inventointihanke vuosina 1998–2002*. Kaarinan muinaisjäännösten kartoittamisen jälkeen alkoi Kaisan ja Kaarina-seuran yhteistyö, jonka tavoitteena oli Kaarinan esihistorian kirjoittaminen. *Esihistorian jäljet Kaarinassa* julkaistiin vuonna 2008 Kaarina-seuran kustantamana. Teos on edelleen yksi kattavimmista kokonaisuksista Varsinais-Suomessa. Kirjan monipuolinen ja havainnollinen kuvitus on pääosin Kaisan

käsialaa. Kirjassa on myös Kaisan puolison, Jukka Keskisarjan ottamia kuvia. Valokuvaus olikin yksi perheen pitkäaikaisista yhteisistä harrastuksista.

Vuosina 1999–2000 Kaisa suunnitteli uuteen Liedon Nautelankosken museoon perusnäyttelyä, jonka esineistö perustuu Lauri Nautelan kokoelmaan. Laajasti kivi-kautta esittelevän *Kivikauden pyyntimiesten jäljillä* -näyttelyn helmi on pienoismalli, jossa on esillä kaksi aikatasoa – tuokiokuva kampakeraamisen pyyntiyhteisön elämästä sekä 1970-luvun arkeologisista tutkimuksista Kukkarkoskella, Aurajoen partaalla. Jo tuolloin oli nähtävissä Kaisan luovuus ja innovatiivisuus arkeologisen tiedon välittämässä – hän punoi taitavasti tiedon tarinoiksi ja kertomuksiksi taiteilijan toteuttamaan pienoismalliin. Oli etuoikeus olla mukana monen eri alan edustajista koostuvassa näyttelytyöryhmässä, jossa keskusteltiin paljon ja pohdittiin kivikauden elämää – arkea ja juhlaa, iloja ja suruja, ääniä ja tuoksumaisemaa.

-- On miehen aika vainajalaan lähteä. Jottei mies matkallaan harhaan eksyisi, kutsutaan

apuun mahtava tietäjä. Kertovat tämän sudenhahmossa milloin vainajien, milloin elävien maassa vaeltavan. -- Ylhäällä puun oksalla haukka lehahtaa lentoon; siinäkö miehen sielu lintuna lentämässä matkalla omiensa luo.

Illan hämärtyessä kylän väki kokoontuu haudan ympärille, paikkaan, jolla ei nimeä ole. Tulen loisteesta alkavat ikiaikaiset rytmit, laulut ja tanssit. Kunnnes yön pimeydessä väki hiljenee. Silloin alkavat vanhat kertoa tarinoita ihmisen alkuajoista, ajoista jolloin peuralaumat täyttivät maan; ajoista, jolloin maata oli vähemmän ja vettä enemmän.

(Lehtonen 2000. Nautelankosken museon perusnäyttely *Kivikauden pyyntimiehen jäljillä*)

Vuonna 1999 alkoi työskentely Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikössä, Turun toimipisteessä. Varsinais-Suomessa tehdyn työperiodin jälkeen Kaisa työskenteli jonkin aikaa muinaisjäännösten hoidon parissa myös Uudellamaalla. Kaisa oli kiinnostunut muinaisjäännösten maisemahoidosta ja saavutettavuudesta. Näkyvinä merkkeinä siitä ovat edelleen hänen teke-

Kaarinan perusinventointi vuonna 1998 ulottui myös Ravattulan Ristimäelle. Syksyllä 2014 Kaisa vieraili Ristimäellä emeritusprofessori Unto Salon kanssa. (Kuva: Museovirasto / S. Mikkonen-Hirvonen)

mänsä opastaulut monilla muinaisjäännöskohteilla. Muinaisjäännösten maisemanhoitoa ja merkitsemistä hän luonnehti usein arkeologisen kulttuuriperinnön pehmeäksi suojelukeinoksi, jonka vaikuttavuus saattoi parhaimmillaan olla merkityksellisempi kuin yksittäisen lausunnon.

Uudenmaan arkeologinen kulttuuriperintö vaihtui Pohjanmaan muinaisjäänöksiin, kun Kaisa työskenteli intendenttinä Museoviraston Vaasan toimipisteessä vuosina 2006–2011. Hän vastasi Keski- ja Etelä-Pohjanmaan muinaisjäänösten antikvaarisesta suojelusta. Yhteistyö ja vuoropuhelu Pohjanmaan museon ja maakunta-arkeologi Pentti Rislan kanssa oli saumatonta ja menestyksellistä. Lausunnot, viranomaisneuvottelut, muinaisjäänösrekisteri ja maastotarkastukset muodostivat työn sisällön. Kaisa tunnettiin ratkaisukeskeisenä, reiluna ja luotettavana suojeluviranomaisena. Pohjanmaan työperiodista voidaan erityisesti nostaa esille muinaisjäänösten suojelun ja metsätalouden yhteensovittaminen. Metsänhoitoyhdistykset, metsäyhtiöt ja metsäkeskus olivat luonteivia yhteistyötahoja, joiden kanssa työskentely oli tiivistä. Kaisa laati ohjeistuksia, piti lukuisia alustuksia ja perehdytti metsäalan ammattilaisia tunnistamaan arkeologista kulttuuri-perintöä maastossa.

Museovirastossa toimiessaan Kaisa osallistui erilaisiin työryhmiin, joista mainittakoon EU-hanke *Polkuja eurooppalaiseen maisemaan / Pathways to the Cultural Landscape* -hanke 2000–2003 sekä SKAIK – *Skoogens kulturarv i Kvarken regionen* 2009–2013. SKAIK -hanke liittyi kiinteästi Kaisan aloittamaan yhteistyöhön metsätoimijoiden kanssa Pohjanmaalla. Hän toimi asiantuntijana ohjausryhmissä ja tietoisukujen kirjoittajana mm. Kurikan, Närpiön ja Maalahden kulttuuriympäristöohjelmien tekemisessä. Yhteydenpito Pohjanmaan suuntaan jatkui myöhemminkin ja Kaisa ehti aloittaa Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelmaan liittyvän arkeologisen kulttuuriperinnön osuuden suunnittelun viime vuoden lopulla.

Pohjanmaalla aloitettu anti-
kvaarinen suojelutyö vaihtui Varsinais-
Suomen maakunta-arkeologin työhön
syksyllä 2011. Kaisa tutustui ja verkostoitui
nopeasti varsinaissuomalaisten yhteistyöta-
hojen kanssa. Hän oli mukana järjestämässä
metallisetsinharrastajille koulutusta ja suun-
nittelemassa erilaisia toiminnan muotoja. Yhteistyö metsätoimijoiden kanssa jatkui myös Varsinais-Suomessa. Kaisa tarkasti ahkerasti muinaisjäännöskohteita maastossa ja päivitti muinaisjäännösrekisteriä. Hänen mielestään suojelutyön onnistumisen edellytyksenä olivat maastotarkastukset ja -käynnit, joille tuli löytää aikaa kiireisestä lausunto- ja kokoustyöskentelystä huolimatta. Kaisan kiinnostuksesta ja perehtymisestä anti-
kvaarisen suojelutyön taustoihin ja vaikutus-
mahdollisuuksiin kertoo myös hänen Turun yliopistossa aloittamansa ympäristöoikeuden opinnot.

Varsinais-Suomen maakuntamuseossa työskennellessään Kuralan Kylämäestä muodostui Kaisalle monella eri tavalla läheinen paikka. Hänen aloitteestaan Kuralan kalmistoalueelle tehtiin kaksi opastaulua, joista toinen taulu esittelee lähiympäristön maisemaa ja muinaisjännöksiä. Kuralan alue ja Aurajokilaakson maiseman kerrostuneisuus tarjosi uuden näkökulman tutkimukseen, jota Kaisa oli käsitellyt jo pro gradu -työssään. Nyt Kuralan monikerroksinen historia avautui tutkimalla vanhoja valokuvia ja kuvaamalla kohteita uudelleen. Tähän tutkimukseen voi tutustua Varsinais-Suomen kulttuuriperintö-blogin sivuilla (www.kulperi.blogspot.com). Kaisa kirjoitti artikkeleita blogiin säännöllisesti ja välitti näin tietoa maakunta-arkeologin työstä myös suurelle yleisölle.

Kaisan viimeisimpiin kirjallisiin töihin kuuluvat tekstit esihistorian esineistä maakuntamuseon julkaisussa *101 esinettä* vuonna 2016. Kaisan luova ja selkeä kirjoitus-tyyli tuovat esihistorian esineet ja kontekstit lähelle lukijaa. Hän kirjoitti säännöllisesti myös arkeologian harrastajien lehteen *Arkeologia Nyt! Arkeologi Nu!.* Kaisan urheudesta ja

Kaisa dokumentointityössä Rymättylässä kesällä 2015. (Kuva: Museovirasto / S. Mikkonen-Hirvonen)

omistautumisesta työlleen kertoo se, että vielä joulukuun alussa 2016 suunnittelimme yhdessä muinaisjäännösten hoitotaloita kesälle 2017. Kaisan *Arkeologia Nyt! Arkeologi Nu!* -lehteen kirjoittama innostava kutsu muinaisjäännösten maisemanhoitotalkoisiin jäi hänen viimeiseksi työksensä.

Arkeologia ja arkeologin työ oli Kaisalle suuri kiinnostuksen kohde ja kutsumus, vaikka työ oli usein myös vaativaa ja raskasta. Kirjoitus- ja tutkimustyötä tehdessään hän unohti ympäriltään kaiken muun ja hänen keskittymiskykynsä oli ihailtavaa. Maaston tuntemus ja erinomainen maisemanlukutaito yhdistettyinä tarkkaan havainnointikykyyn olivat Kaisan vahvuuksia. Niin työyhteisössä kuin sidosryhmätyöskentelyssä Kaisa oli toiset huomioiva, kannustava sekä innostava ja innostuva. Yhteiset maastokäynnit säässä kuin säässä olivat antoisia ja mielenpainuvia. Muistot muinaisjäännösretkiltä, kokouspöydistä, kahvihetkistä ja Kaisan kanssa käydyistä pitkistä keskusteluista kantavat ja kannattelevat kaikkia Kaisan ystäviä ja hänen kanssaan töitä tehneitä.

-- *Sanovat Kiesuksen talossa, ettei ihminen mitään Tuonelaan mukaansa tarvitse. Mutta miten mies siellä ilman miekkaansa tahi tapparaansa tai nainen ilman sirppiään tahi keritsimiään selviää. Ja eikö sentään ole kohteesta mennä Tuonelan väkeä tapaamaan parhaimpiinsa pukeutuneena koruineen kaikkineen. On se vaan niin, että meidän vanhojen aika alkaa täällä olla ohi ja että jotain uutta on tulossa. Eikä se uusi aika välttämättä parempaa ole.*

-- *Tuhkani haluan ripoteltavaksi samalle mäelle, jossa sukuni väki asustaa. Niin se on, että lopulta ihmisestä jää jäljelle vain kourallinen tuhkaa, joka on maahan uudestaan kylvettävä, jotta siitä voisi taas jotain uutta syntyä. Ja niin sen pitää mennäkin. Syntymän ja kuoleman.*

(Lehtonen 2008. Esihistorian jäljet Kaarinassa: 70)

Yksi Kaisalle rakkaimmista muinaisjäännöskohteista oli Huttalan linnavuori Piikkiössä. Siellä hän liikkui paitsi työn merkeissä myös vapaa-ajallaan kameran tai sieni- ja marjakorien kanssa. (Kuva: K. Lehtonen)

Kaisa Lehtosen bibliografia

- Lehtonen, K. 1996. Aurajokilaakson rautakautisen asutuksen rakenne ja suhde historiallisen ajan asutukseen. Pro gradu - tutkielma. Turun yliopisto, arkeologia.
- Lehtonen, K. 2000. Iron age settlement in the river Aurajoki valley: its pattern and relation to the settlement of historic times. A. Nissinaho (toim.) *Sites and settlement*: 45–83. Åbo Akademi.
- Lehtonen, K. 2001. Kaupunkiarkeologia Uudenkaupungin torilla = Stadsarkeologi på Nystads torg. *Museotiedote* 20–21 (2001):1: 14–15.
- Lehtonen, K. 2001. Kivikauden pyyntimiesten jäljillä Liedon Kukkarkoskella. S. Kauko-Vainio (toim.) *Nautelankosken museo*: 24–51.
- Lehtonen, K. 2001. "Ryssänhautojen" arvoitusta ratkaisemassa. *Muinaistutkija* 2/2001: 32–49.
- Lehtonen, K. 2002. Krouvi, kappeli ja kalmisto - retkeilykohteita kesäksi = Krog, kapell och gravfält - utflyktsmål för sommaren. *Museotiedote* 23 (2002): 2: 6–9.
- Lehtonen, K. 2005. Eurajoen Etukämpä : hylkeenpyytäjien ja kalastajien tukikohta muinaisen Panelianlahden rannalla. H. Ranta (toim.) *Kentältä poimittua : kirjoitelmia arkeologian alalta* 6: 5–18. Museovirasto. Arkeologian osasto.
- Lehtonen, K. 2008. *Esihistorian jäljet Kaarinassa*. Kaarina-Seura.
- Lehtonen, K. 2009. Etukämpä i Euraåminne : en bas för säljagare och fiskare på stranden till den forntida Paneliaviken. *Arkeologi i norr* : [årbok] 11 (2009): 159–180.
- Lehtonen, K. 2009. Aurajokilaakson maahan kätetty menneisyys: arkeologinen inventointihanke vuosina 1998–2002. K. Korkeakoski-Väisänen et al. (toim.) *Muinaisjäännös ja maisemakohde: kaksitoista näkökulmaa arkeologisiin ja kasvitieteellisiin tutkimuksiin Liedon Vanhalinnassa ja sen ympäristössä*: 176–184, 187–202.
- Lehtonen, K. 2009. Museoviraston ensimmäinen aluetoimisto Vaasaan. H. Ranta et al. (toim.). *Arkeologia Suomessa 2005–2006 = Arkeologi i Finland 2005–2006*: 17–30. Museovirasto. Arkeologian osasto.
- Lehtonen, K. 2010. Liedon esihistoriallisen ajan kulttuurimaisema. K. Kurri et al. (toim.) *Liedon kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta. Varsinais-Suomen rakennuskulttuuri* 9: 10–24. Saarijärvi.
- Lehtonen, K. & Pihlman, A. 2012. Arkeologiaa Varsinais-Suomessa ja Turun kaupungissa. *Muinaistutkija* 3/2012: 2–19.

Kirjoittajat ovat Kaisa Lehtosen pitkäaikaisia työtovereita ja ystäviä.